

Η οριστική Βιογραφία του Φίρερ.
Sunday Times

Ian Kershaw

ΧΙΤΛΕΡ

ΜΕΤΟΙΧΜΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	vii
ΧΑΡΤΕΣ	ix
ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΚΔΟΣΗ	xxi
ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΧΙΤΛΕΡ	xxvi
1. Φαντασίωση και αποτυχία	1
2. Η απόρριψη	17
3. Ενθουσιασμός και πικρία	46
4. Ο ταραξίας των μπιραριών	65
5. Ο «τυμπανιστής»	105
6. Η εμφάνιση του ηγέτη	140
7. Η κυριαρχία πάνω στο κίνημα	161
8. Η εντυπωσιακή άνοδος	197
9. «Φυτεμένος» στην εξουσία	238
10. Η δημιουργία του δικτάτορα	262
11. Διασφαλίζοντας την απόλυτη ισχύ	304
12. Δουλεύοντας στη γραμμή του Φίρερ	323
13. Ακατάπαυστη ριζοσπαστικοποίηση	361
14. Η επεκτατική παρόρμηση	405
15. Σημάδια μιας γενοκτονικής νοοτροπίας	452
16. Όλα για τον σκοπό	474
17. Αχαλίνωτη βαρβαρότητα	519
18. Στο αποκορύφωμα της ισχύος	555
19. Σχεδιάζοντας έναν «εξοντωτικό πόλεμο»	595
20. Η αναμέτρηση	629
21. Η επαλήθευση της «προφητείας»	677
22. Η τελευταία κρίσιμη ζαριά	709
23. Υπό πολιορκία	756
24. Ελπίζοντας σ' ένα θαύμα	791
25. Διαβολεμένη τύχη	829

26. Αδιέξοδο	857
27. Η πορεία προς την άβυσσο	904
28. Η ώρα του αφανισμού	939
 ΕΠΙΛΟΓΟΣ	 974
ΚΥΡΙΕΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΧΙΤΛΕΡ	989
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ	995

ΦΑΝΤΑΣΙΩΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑ

I

ΔΕΚΑΤΡΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΑΔΟΛΦΟΥ ΧΙΤΛΕΡ φάνηκε ένα πρώτο δείγμα της καλής του τύχης. Το 1876 ο άνθρωπος που έμελλε να γίνει ο πατέρας του αλλάζει το όνομά του από Αλόις Σίκλγκρουμπερ σε Αλόις Χίτλερ. Ο Αδόλφος γίνεται πιστευτός όταν λέει ότι τίποτε από ό,τι έχει κάνει ο πατέρας του δεν τον έχει ευχαριστήσει περισσότερο όσο το ότι ξεφορτώθηκε το χυδαίο χωριάτικο όνομα Σίκλγκρουμπερ. Σίγουρα θα ηχούσε απίθανος ο χαιρετισμός «Χάιλ, Σίκλγκρουμπερ» προς έναν εθνικό ήρωα.

Οι Σίκλγκρουμπερ, οικογένεια χωρικών πάππου προς πάππου, ήταν φτωχοί αγρότες στο Βάλντφιντελ, μια γραφική αλλά φτωχή, ορεινή και (όπως φανερώνει το όνομά της) δασώδη περιοχή, στην ακραία βορειοδυτική πλευρά της Κάτω Αυστρίας, που συνόρευε με τη Βοημία· κάποιες φήμες ήθελαν τους κατοίκους του τραχείς, στρυφνούς και αφιλόξενους ανθρώπους. Ο πατέρας του Χίτλερ, ο Αλόις, είχε γεννηθεί στις 7 Ιουνίου του 1837 στο χωριό Στρόνες, εξώγαμο της Μαρία Άννα Σίκλγκρουμπερ, σαράντα ενός χρονών τότε, κόρης ενός φτωχού αγρότη, του Γιόχαν Σίκλγκρουμπερ, και βαπτίστηκε με το όνομα Αλόις Σίκλγκρουμπερ την ίδια κιόλας μέρα στο κοντινό Ντελερσχάιμ.

Ο πατέρας του Χίτλερ ήταν ο πρώτος από την οικογένεια που ανήλθε κοινωνικά. Στα 1855, στην ηλικία των δεκαοκτώ ετών προσλήφθηκε ως υπάλληλος μεσαίου βαθμού στο αυστριακό Υπουργείο Οικονομικών. Για έναν νεαρό με αυτή την καταγωγή και την περιορισμένη μόρφωση, είναι εντυπωσιακή η πρόοδος κατά τα επόμενα χρόνια. Αφού εκπαιδεύτηκε και πέρασε τις απαραίτητες εξετάσεις, πέτυχε μια χαμηλόβαθμη θέση επόπτη το 1861 και μια θέση στην υπηρεσία τελωνείων το 1864, για να γίνει υπάλληλος των τελωνείων το 1870, έναν χρόνο πριν μετακομίσει στο Μπραουνάου αμ Ιν, όπου και θα καταλάβει τελικά τη θέση του επιθεωρητή τελωνείων το 1875.

Έναν χρόνο αργότερα έρχεται η αλλαγή του ονόματος. Ο Αλόις, κοινωνικά ανερχόμενος, μπορεί να προτίμησε τη λιγότερο χωριάτικη μορφή του «Χίντλερ» (μια από τις πολλές διαφορετικές γραφές του ονόματος Hiedler –το οποίο συναντάται επίσης και ως «Hietler», «Hüttler», «Hütler» και «Hitler»– που σήμαινε «μικροϊδιοκτήτης»). Πρόκειται για το επώνυμο του Γιόχαν Γκέοργκ Χίντλερ, που παντρεύτηκε αργότερα

τη μητέρα του Αλόις και αναγνώρισε προφανώς την πατρότητα). Σε κάθε περίπτωση, ο Αλόις φαινόταν ικανοποιημένος με την αλλαγή και μετά την τελική έγκριση της πράξης τον Ιανουάριο του 1877 υπέγραφε πάντα ως «Αλόις Χίντλερ». Ο γιος του χρησιμοποίησε επίσης ευχαρίστως τον πιο ευδιάκριτο τύπο «Χίτλερ».

Η Κλάρα Πελτσλ, η οποία έμελλε να γίνει η μητέρα του Αδόλφου Χίτλερ, ήταν το μεγαλύτερο από τα τρία παιδιά –τα άλλα δύο ήταν η Γιοχάνα και η Θηρεσία– που επέζησαν τελικά από τα έντεκα που γεννήθηκαν από τον γάμο της μεγαλύτερης κόρης του Γιόχαν Νέπομουκ Χούτλερ, της Γιοχάνα Χούτλερ, με τον Γιόχαν Μπάπτιστ Πελτσλ, έναν επίσης φτωχό αγρότη στο Σπίταλ. Η ίδια η Κλάρα μεγάλωσε σε ένα αγρόκτημα που γειτόνευε με το αγρόκτημα του παππού της του Νέπομουκ. Όταν πέθανε ο αδελφός του Γιόχαν Γκέοργκ Χίντλερ, ο Νέπομουκ υιοθέτησε τον Αλόις Σίκλγκρουμπερ. Η μητέρα της Κλάρα Γιοχάνα και η θεία της Βαλμπούργκα είχαν στην ουσία μεγαλώσει με τον Αλόις Σίκλγκρουμπερ στο σπίτι του Νέπομουκ. Επισήμως μετά την αλλαγή του ονόματος και τη νομιμοποίηση το 1876, ο Αλόις Χίτλερ και η Κλάρα Πελτσλ ήταν δεύτερα ξαδέλφια. Το 1876, στην ηλικία των δεκαέξι, η Κλάρα Πελτσλ εγκαταλείπει την οικογενειακή φάρμα στο Σπίταλ και πηγαίνει στο Μπραουνάου αμ Ιν να μπει υπηρέτρια στο σπίτι του Αλόις Χίτλερ.

Εκείνη την εποχή, ο Αλόις ήταν ένας σεβαστός τελωνειακός υπάλληλος στο Μπραουνάου. Η προσωπική του ζωή, ωστόσο, ήταν λιγότερο τακτοποιημένη σε σχέση με την καριέρα του. Θα παντρευτεί τελικά τρεις φορές, πρώτα με μια γυναίκα πολύ μεγαλύτερή του, την Άννα Γκλάσερλ, από την οποία χώρισε το 1880, και μετά με γυναίκες τόσο νέες που θα μπορούσαν να ήταν κόρες του. Μια προγαμιαία σχέση και οι δύο τελευταίοι γάμοι του θα του έδιναν εννέα παιδιά, τέσσερα από τα οποία πέθαναν πολύ μικρά. Ήταν μια προσωπική ζωή αρκετά τρικυμιώδης – τουλάχιστον για έναν επαρχιακό υπάλληλο τελωνείου. Όταν η δεύτερη γυναίκα του, Φραντσίσκα (Φάνι) Ματσελμπέργκερ, πέθανε από φυματίωση τον Αύγουστο του 1884, ήταν μόλις είκοσι τριών ετών και τα δύο παιδιά τους, ο Αλόις και η Άνγκελα, ήταν ακόμη πολύ μικρά. Κατά τη διάρκεια της αρρώστιας της, η Φάνι εγκαθίσταται στον καθαρό αέρα της εξοχής, έξω από το Μπραουνάου. Ο Αλόις απευθύνεται αμέσως στην Κλάρα Πελτσλ και την ξαναφέρει πίσω στο Μπραουνάου για να φροντίζει τα δύο μικρά παιδιά του. Ενώ η Φάνι πέθαινε, η Κλάρα έμεινε έγκυος. Εφόσον ο Αλόις και η Κλάρα ήταν επισήμως δεύτερα ξαδέλφια, για να γίνει γάμος μεταξύ τους χρειαζόταν η έγκριση της Εκκλησίας. Μετά από μيان αναμονή τεσσάρων μηνών, κατά την οποία η κατάσταση της Κλάρα γινόταν όλο και πιο φανερή, έρχεται τελικά η έγκριση από τη Ρώμη στα τέλη του 1884 και το ζευγάρι παντρεύεται στις 7 Ιανουαρίου 1885. Η τελετή του γάμου έγινε στις έξι το πρωί. Αμέσως μετά από μια βιαστική γιορτή, ο Αλόις επέστρεψε στη δουλειά του στο τελωνείο.

Το πρώτο παιδί από αυτό τον τρίτο γάμο του Αλόις ήταν ο Γκούσταφ, που

γεννήθηκε τον Μάιο του 1885, για να ακολουθήσει τον Σεπτέμβριο του ερχόμενου χρόνου ένα δεύτερο παιδί, η Ίντα, και μετά από ένα μικρό διάλειμμα ένας ακόμα γιος, ο Ότο, ο οποίος πέθανε λίγες μόνο μέρες μετά τη γέννα. Και άλλη τραγωδία περίμενε την Κλάρα αμέσως μετά, καθώς ο Γκούσταφ και η Ίντα έπαθαν διφθερίτιδα και πέθαναν με διαφορά μερικών εβδομάδων, τον Δεκέμβριο του 1887 και τον Ιανουάριο του 1888. Το καλοκαίρι του 1888 η Κλάρα ξαναμένει έγκυος. Στις έξι και μισή το απόγευμα στις 20 Απριλίου 1889, ένα συννεφιασμένο και ψυχρό Μεγάλο Σάββατο, γεννήσε στο σπίτι της, στο «Γκάστχοφ τσουμ Πόμερ», οδός Φόρσταντ 219, το τέταρτο παιδί της, το πρώτο που θα επιβιώσει: αυτός είναι ο Αδόλφος.

Οι ιστορικές καταγραφές για τα πρώτα χρόνια του Αδόλφου είναι αραιές και σπάνιες. Η προσωπική του αφήγηση στο *Ο Αγών μου* είναι ανεπαρκής σε λεπτομέρειες και έχει μια ερμηνευτική χροιά. Οι μετά τον πόλεμο αναμνήσεις της οικογένειας και των γνωστών της πρέπει να αντιμετωπιστούν με προσοχή, και είναι μερικές φορές τόσο αμφίβολες όσο και οι απόπειρες κατά την περίοδο του Τρίτου Ράιχ να εξωραϊστεί η παιδική ηλικία του μελλοντικού Φίρερ. Για την περίοδο της διαμόρφωσής του, τόσο σημαντικής για τους ψυχολόγους και τους «ψυχο-ιστορικούς», θα πρέπει να δεχτούμε ότι έχουμε πολύ λίγα πράγματα να πούμε τα οποία δεν αποτελούν αναδρομικές εικασίες.

Την εποχή που γεννήθηκε ο Αδόλφος, ο Αλόις ήταν ένας άνδρας μέσης οικονομικής κατάστασης. Τα εισοδήματά του ήταν σταθερά, σταθερότερα από τα εισοδήματα ενός διευθυντή δημοτικού σχολείου. Εκτός του Αλόις, στο σπίτι έμεναν η Κλάρα, τα δύο παιδιά του Αλόις από τον δεύτερο γάμο του, ο Αλόις ο νεότερος (προτού φύγει από το σπίτι το 1896) και η Άνγκελα, ο Αδόλφος και ο μικρότερος αδελφός του Έντμουντ (γεννήθηκε το 1894, αλλά πέθανε το 1900) και η αδελφή του Πάουλα (γεννημένη το 1896), όπως επίσης η μαγειρίσσα και υπηρέτρια Ροζαλία Σιχτλ. Εκτός αυτών, υπήρχε ακόμα η θεία του Αδόλφου Γιοχάνα, μια από τις νεότερες αδελφές της μητέρας του, μια κακότροπη, καμπούρα γυναίκα, η οποία ωστόσο είχε αδυναμία στον Αδόλφο και πρόσφερε σημαντική βοήθεια στην Κλάρα μέσα στο σπίτι. Ουσιαστικά, η οικογένεια Χίτλερ ανήκε στη μεσοαστική τάξη.

Η ζωή της οικογένειας, όμως, δεν ήταν τόσο αρμονική και ευτυχισμένη. Ο Αλόις ήταν ένας τυπικός επαρχιώτης δημόσιος υπάλληλος – πομπώδης, υπερήφανος για την κοινωνική του θέση, αυστηρός, χωρίς χιούμορ, λιτοδίαιτος, σχολαστικά ακριβής και αφοσιωμένος στο καθήκον. Αντιμετωπιζόταν με σεβασμό από την τοπική κοινωνία. Αλλά είχε κακή διάθεση, που ξεσπούσε πάντα τελείως απρόσμενα. Στο σπίτι ο Αλόις ήταν απολυταρχικός, δεσποτικός, τυραννικός σύζυγος και ένας απαιτητικός, απόμακρος, αρχηγικός και πάρα πολύ συχνά οργίλος πατέρας. Για πολύ καιρό μετά τον γάμο τους, η Κλάρα δεν μπορούσε να ξεπεράσει τη συνήθεια να τον αποκαλεί «θείο». Ακόμα και μετά τον θάνατό του, η Κλάρα διατηρούσε το ράφι με τις πίπες

του στην κουζίνα, και τις έδειχνε σε κάθε ευκαιρία όταν μιλούσαν γι' αυτόν, σαν να ήθελε να επικαλεστεί την αυθεντία του.

Όση τρυφερότητα έλειψε στα παιδιά από τον πατέρα τους, τόση και ακόμα παραπάνω τους έδινε η μητέρα τους. Σύμφωνα με την περιγραφή που έδωσε πολύ αργότερα ένας εβραίος γιατρός, ο Έντουαρτ Μπλοχ, μετά την αναγκαστική του μετανάστευση από τη ναζιστική Γερμανία, η Κλάρα Χίτλερ ήταν «μια απλή, σεμνή, συμπαθητική γυναίκα. Ήταν ψηλή, με καστανόμαυρα μαλλιά, που τα χτένιζε με προσοχή προς τα πίσω, και με οβάλ, μακρουλό πρόσωπο με όμορφα και εκφραστικά γκριζογάλανα μάτια». Ως προσωπικότητα ήταν υπάκουη, διακριτική, ήσυχη, ευλαβής, πήγαινε τακτικά στην εκκλησία, φρόντιζε το σπιτικό της, και πάνω απ' όλα ήταν αφοσιωμένη στην ανατροφή των παιδιών της, και των παιδιών του άνδρα της. Οι θάνατοι, μέσα σε λίγες βδομάδες, του ενός πίσω από το άλλο των τριών πρώτων παιδιών της, όταν ακόμη ήταν πολύ μικρά, στα 1887-8, και ο μεταγενέστερος θάνατος του πέμπτου παιδιού της, του Έντμουντ, πριν καν να γίνει έξι χρονών το 1900, πρέπει να υπήρξαν πολύ βαριά χτυπήματα για κείνη. Και η μόνη αποζημίωση για τα βάσανά της ήταν να ζει μαζί με έναν οξύθυμο, αυταρχικό και χωρίς αισθήματα σύζυγο. Δεν προκαλεί καμιά έκπληξη το γεγονός ότι έδινε την εντύπωση μιας θλιμμένης και γεμάτης έγνοιες γυναίκας. Και δεν είναι να απορεί κανείς για την τρυφερή, προστατευτική αγάπη και αφοσίωση με την οποία φρόντιζε τα δύο παιδιά της, τον Αδόλφο και την Πάουλα, που είχαν επιζήσει. Από την άλλη μεριά η Κλάρα εισέπραττε αγάπη και τρυφερότητα από τα παιδιά της, και από τα παιδιά του άνδρα της, και ιδιαιτέρως από τον Αδόλφο. «Η αγάπη προς τη μητέρα του, όσο την άφηνε να φανεί, ήταν το πιο εντυπωσιακό του χαρακτηριστικό» έγραφε αργότερα ο δρ Μπλοχ. «Παρόλο που δεν ήταν αυτό που θα έλεγε κανείς με τη συνηθισμένη έννοια παιδί της μαμάς του» πρόσθετε, «ποτέ δεν ξανάδα στενότερη σχέση από αυτή». Σε ένα από τα λίγα σημεία του *Ο Αγών μου* όπου μιλάει με ανθρώπινη τρυφερότητα, ο Αδόλφος γράφει: «Τιμούσα τον πατέρα μου, αλλά αγαπούσα τη μάνα μου». Κρατούσε τη φωτογραφία της επάνω του, μέχρι και τις τελευταίες μέρες κάτω στο καταφύγιο. Το πορτρέτο της βρισκόταν παντού στα δωμάτια όπου έμεινε στο Μόναχο, στο Βερολίνο και στο Ομπερσάλτσμπεργκ (η διαμονή του στις Άλπεις κοντά στο Μπερχτεσγκάντεν). Η μητέρα του μπορεί, πράγματι, να υπήρξε το μόνο πρόσωπο που αγάπησε αληθινά σε όλη του τη ζωή.

Ο Αδόλφος πέρασε τα πρώτα χρόνια του, λοιπόν, κάτω από την προστατευτικότητα μιας υπερβολικά αγχώδους μητέρας σε ένα σπιτικό όπου κυριαρχούσε η απειλητική παρουσία ενός πατέρα που απαιτούσε πειθαρχία, και που απέναντι στην οργή του η υπάκουη Κλάρα ήταν ανήμπορη να προστατεύσει τον βλαστό της. Η νεότερη αδελφή του Αδόλφου, η Πάουλα, μίλησε μετά τον πόλεμο για τη μητέρα της χαρακτηρίζοντάς την «έναν πολύ μαλακό και τρυφερό άνθρωπο, που ήταν το

αντιστάθμισμα μεταξύ ενός πολύ βίαιου πατέρα και των πολύ ζωντανών παιδιών που αυτή με μεγάλη δυσκολία κατάφερνε να πειθαρχήσει. Αν υπήρχαν ποτέ καβγάδες και διαφορές απόψεων μεταξύ των γονιών μου» συνέχισε, «αυτό ήταν πάντα εις βάρος των παιδιών. Ιδιαίτερα ο αδελφός μου ο Αδόλφος προκαλούσε τον πατέρα μου εξωθώντας τον στα άκρα, και καθημερινά τις έτρωγε... Πολύ συχνά, από την άλλη μεριά, η μητέρα μου τον χάριδευε και προσπαθούσε με την τρυφερότητά της να επιτύχει ό,τι ο πατέρας προσπαθούσε με την τραχύτητα!». Ο Χίτλερ ο ίδιος εξιστορούσε, κατά τη διάρκεια των μονολόγων του δίπλα στη φωτιά αργά τη νύχτα τη δεκαετία του 1940, τα συχνά αιφνίδια ξεσπάσματα θυμού του πατέρα του, που αμέσως κατέληγαν σε βίαιες επιθέσεις. Δεν αγαπούσε τον πατέρα του, έλεγε, αλλά αντιθέτως τον φοβόταν πολύ. Η φτωχή αγαπημένη του μητέρα, συνήθιζε να παρατηρεί, στην οποία ήταν τόσο προσκολλημένος, ζούσε μέσα σε μια καθημερινή ανησυχία για το ξύλο που τον περιέμενε, και πολλές φορές στεκόταν πίσω από την πόρτα την ώρα που αυτός τις έτρωγε.

Πολύ πιθανόν, η βιαιότητα του Αλβίς να στρεφόταν και εναντίον της γυναίκας του. Ένα κομμάτι στο *Ο Αγών μου*, στο οποίο ο Χίτλερ δήθεν περιγράφει το πώς ζει μια οικογένεια εργατών όπου τα παιδιά είναι υποχρεωμένα να παρίστανται μάρτυρες στο άγριο ξύλο που δέχεται η μητέρα από τον πατέρα, μπορεί να αποτελέσει μέρος των δικών του βιωμάτων από τα παιδικά του χρόνια. Οι συνέπειες όλων αυτών στον χαρακτήρα του Αδόλφου παραμένουν θέμα προς διερεύνηση. Το ότι άσκησαν βαθιά επίδραση πάνω του δύσκολα θα το αμφισβητούσε κανείς.

Κάτω από την επιφάνεια είχε αναμφίβολα αρχίσει να διαμορφώνεται ο μελλοντικός Χίτλερ. Αν και πρέπει να παραμείνει μια υπόθεση εργασίας, ωστόσο δεν χρειάζεται και μεγάλη φαντασία για να σκεφτούμε ότι η μετέπειτα περιφρονητική προστατευτικότητά του για τις υπάκουες γυναίκες, η δίψα του για κυριαρχία (η εικόνα του Ηγέτη ως βλοσυρή και απολυταρχική πατρική φιγούρα), η ανικανότητά του να δημιουργήσει βαθιές προσωπικές σχέσεις, η ψυχρή βαναυσότητα με την οποία αντιμετώπιζε τον άνθρωπο, και –στον ίδιο βαθμό– η ικανότητα για μίσος τόσο βαθύ, που θα πρέπει να αντανakλούσε ένα απύθμενο υπόγειο μίσος για τον εαυτό του καλυμμένο από έναν υπερβολικό ναρκισσισμό που ήταν η αντίστιξή του, θα πρέπει σίγουρα να είχαν τις ρίζες τους στις υποσυνείδητες επιρροές που δέχτηκε ο νεαρός Αδόλφος ζώντας αυτή την οικογενειακή κατάσταση. Αλλ' αυτές οι υποθέσεις πρέπει να παραμείνουν στο πεδίο της εικασίας. Τα εξωτερικά σημάδια της ζωής του νεαρού Αδόλφου, όσο μπορούμε να τα αναπλάσουμε, δεν γεννούν υπόνοιες για το τι θα επακολουθούσε. Απόπειρες να ανακαλύψουν στον νεαρό «τη διεστραμμένη προσωπικότητα μέσα στον δολοφονικό δικτάτορα» αποδείχτηκαν μη πειστικές. Αν αποκλείσουμε από τη γνώση μας αυτά που επρόκειτο να συμβούν αργότερα, οι οικογενειακές συνθήκες προκαλούν, ως επί το πλείστον, συμπάθεια για το παιδί που βρέθηκε εκτεθειμένο σ' αυτές.

II

Ο ΑΛΟΪΣ ΧΙΤΛΕΡ ΥΠΗΡΞΕ ΠΑΝΤΑ ΕΝΑΣ ΑΚΑΤΑΠΟΝΗΤΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ. Οι Χίτλερ άλλαξαν αρκετές φορές σπίτι στο μακρύ διάστημα που διέμεναν στο Μπραουνάου, και είχαν επομένως ξεριζωθεί άπειρες φορές. Τον Νοέμβριο του 1898, ο Αλόις έκανε μια τελευταία μετακόμιση όταν αγόρασε ένα σπίτι μαζί με το μικρό οικόπεδό του στο Λέοντινγκ, ένα χωριό στα περίχωρα του Λιντς. Αποδώ και πέρα η οικογένεια εγκαταστάθηκε στην περιοχή του Λιντς, και ο Αδόλφος –αργότερα, στις μέρες του 1945 όταν βρισκόταν στο καταφύγιο– θυμόταν το Λιντς ως τη γενέτειρά του. Το Λιντς τού θύμιζε τις χαρούμενες, ανέμελες μέρες της νεότητάς του. Ήταν συνδεδεμένο με τη μητέρα του. Και ήταν η πιο «γερμανική» πόλη της Αυστριακής Αυτοκρατορίας. Προφανώς συμβόλιζε για κείνον τη μικρή επαρχιακή ειδυλλιακή γερμανική πόλη – την εικόνα που θα διατηρούσε σ' ολόκληρη τη ζωή του ενάντια στην πόλη που επρόκειτο σύντομα να γνωρίσει και να αντιπαθήσει: τη Βιέννη.

Ο Αδόλφος βρισκόταν τώρα στο τρίτο κατά σειρά από τα δημοτικά σχολεία που είχε αλλάξει. Φαίνεται ότι επιβλήθηκε πολύ γρήγορα σε μια καινούργια παρέα συμμαθητών και έγινε «ένας μικρός αρχηγός» στο παιχνίδι κλέφτες και αστυνόμοι, που τα παιδιά του χωριού παίζανε στα δάση και στους αγρούς γύρω από τα σπίτια τους. Το αγαπημένο τους παιχνίδι ήταν ο πόλεμος. Ο ίδιος ο Αδόλφος είχε γοητευτεί με μια εικονογραφημένη ιστορία του γαλλοπρωσικού πολέμου, που τη βρήκε τυχαία στο σπίτι. Και μόλις ξέσπασε ο πόλεμος των Μπόερς, τα παιχνίδια είχαν να κάνουν με ηρωικά κατορθώματα των Μπόερς, τους οποίους τα αγόρια του χωριού με πάθος υποστήριζαν. Την ίδια περίπου εποχή, ο Αδόλφος ενθουσιάζεται με τις περιπετειώδεις ιστορίες του Καρλ Μάι, του οποίου τα λαϊκά παραμύθια της Άγριας Δύσης και οι μάχες των Ινδιάνων (παρόλο που ο Μάι δεν είχε πάει ποτέ στην Αμερική) είχαν σαγηνεύσει χιλιάδες νεαρών. Οι περισσότεροι από αυτούς τους νεαρούς ξεπέρασαν τις περιπέτειες του Καρλ Μάι και τις παιδικές φαντασιώσεις που τους καλλιεργούσε, όταν μεγάλωσαν. Για τον Αδόλφο, ωστόσο, η γοητεία που του ασκούσε ο Καρλ Μάι δεν χάθηκε ποτέ. Ως καγκελάριος του Ράιχ εξακολουθούσε να διαβάζει τις ιστορίες του Μάι, συστήνοντάς τες και στους στρατηγούς του, τους οποίους κατηγορούσε για έλλειψη φαντασίας.

Ο Αδόλφος αναφέρθηκε αργότερα σ' αυτή «την ευτυχημένη εποχή», τότε που «η σχολική εργασία ήταν πανεύκολη, και μου άφηνε τόσο ελεύθερο χρόνο ώστε ο ήλιος με έβλεπε περισσότερο απ' ό,τι το δωμάτιό μου», τότε που «λιβάδια και δάση αποτελούσαν το πεδίο μαχών στο οποίο ο πανταχού παρών “ανταγωνισμός”» –η αναπτυσσόμενη σύγκρουση με τον πατέρα του– «όρθωνε το ανάστημά του».

Το 1900, ωστόσο, οι ανέμελες μέρες έφταναν στο τέλος τους. Και πάνω στη στιγμή που έπρεπε να ληφθούν σημαντικές αποφάσεις για το μέλλον του Αδόλφου και τις σπουδές που θα ακολουθούσε στη μέση εκπαίδευση, η οικογένεια Χίτλερ

βυθίστηκε άλλη μια φορά στο πένθος για τον χαμό του μικρού αδελφού του Αδόλφου, του Έντμουντ, από ιλαρά, στις 2 Φεβρουαρίου 1900. Μια και ο μεγαλύτερος γιος του Αλόις, ο Αλόις ο νεότερος, είχε ήδη μαλώσει με τον πατέρα του και ζούσε μακριά από το σπίτι, όλες οι φιλοδοξίες για καριέρα έπεσαν τώρα πάνω στον Αδόλφο. Αυτές θα οδηγούσαν σε ένταση πατέρα και γιο στα υπόλοιπα χρόνια της ζωής του Αλόις.

Ο Αδόλφος ξεκίνησε τις σπουδές του στη μέση εκπαίδευση στις 17 Σεπτεμβρίου 1900. Ο πατέρας του προτιμούσε το Realschule από το Gymnasium, δηλαδή ένα σχολείο που έδινε λιγότερο βάρος στις παραδοσιακές κλασικές ουμανιστικές σπουδές, αλλά θεωρούνταν προετοιμασία για ανώτερες σπουδές δίνοντας έμφαση σε πιο «μοντέρνα» αντικείμενα, συμπεριλαμβανομένων της επιστήμης και των τεχνικών σπουδών. Σύμφωνα με τον Αδόλφο, ο πατέρας του ήταν επηρεασμένος από την κλίση που είχε ήδη δείξει ο γιος του για τη ζωγραφική, καθώς και από μια περιφρόνηση που έτρεφε για τον μη πρακτικό χαρακτήρα των ουμανιστικών σπουδών η οποία είχε την πηγή της στη δική του δυσκολία να κάνει καριέρα. Δεν ήταν ο τυπικός δρόμος για κάποιον που προοριζόταν να γίνει κρατικός υπάλληλος, την καριέρα που είχε ο Αλόις στο μυαλό του για τον γιο του. Παρόλο που ο ίδιος ο Αλόις είχε φτιάξει μια καλή καριέρα στην υπηρεσία του αυστριακού κράτους χωρίς να έχει την κανονική εκπαίδευση.

Η καθημερινή μετάβαση στον τόπο των σπουδών του ήταν δύσκολη για τον νεαρό Αδόλφο. Έπρεπε κάθε μέρα να κάνει ολόκληρο ταξίδι από το σπίτι του στο Λέοντινγκ ως το σχολείο του στο Λιντς, μια απόσταση πάνω από μία ώρα, γεγονός που δεν του άφηνε καθόλου ή του άφηνε πολύ λίγο χρόνο για να δημιουργήσει εξωσχολικές φιλίες. Ενώ ήταν ο αρχηγός ανάμεσα στα αγόρια του χωριού στο Λέοντινγκ, οι συμμαθητές του στο καινούργιο σχολείο ελάχιστη σημασία τού έδιναν. Δεν είχε στενούς φίλους στο σχολείο, ούτε και αναζητούσε όμως. Και η προσοχή που του είχε δώσει ο δάσκαλος στο χωριό, αντικαταστάθηκε τώρα από μια πιο απρόσωπη συμπεριφορά διάφορων δασκάλων που ευθύνονταν ο καθένας για διαφορετικά θέματα. Η ελάχιστη προσπάθεια που κατέβαλε ο Αδόλφος για να βγάλει το δημοτικό τώρα δεν ήταν καθόλου αρκετή. Η σχολική του απόδοση, η οποία ήταν τόσο καλή στο δημοτικό σχολείο, εδώ υστερούσε εξαρχής. Και η διαγωγή του πρόδιδε καθαρά σημάδια ανωριμότητας. Οι επιδόσεις του Αδόλφου στο σχολείο μέχρι τη στιγμή που έφυγε, το φθινόπωρο του 1905, παραμένουν πενιχρές ή μέτρες.

Σε ένα γράμμα προς τον συνήγορο του Χίτλερ στις 12 Δεκεμβρίου 1923, μετά την αποτυχημένη απόπειρα πραξικοπήματος στο Μόναχο, ο παλιός δάσκαλός του στο σχολείο, ο δρ Έντουαρτ Χίμερ, θυμάται τον Αδόλφο ως ένα αδύνατο χλωμό αγόρι που ταξίδευε κάθε μέρα μεταξύ του Λιντς και του Λέοντινγκ, ένα αγόρι που δεν χρησιμοποιούσε όλο το ταλέντο του, που υστερούσε σε επιμέλεια και δεν

μπορούσε να προσαρμοστεί στην πειθαρχία του σχολείου. Τον χαρακτήριζε ξεροκέφαλο, αγέρωχο, δογματικό και θερμοκέφαλο. Τις επικρίσεις των δασκάλων του τις δεχόταν με σχεδόν φανερή θρασύτητα. Με τους συμμαθητές του ήταν εξουσιαστικός και αποτελούσε μίαν αρχηγική φιγούρα στο είδος της παιδιάστικής φάρσας που ο Χίμερ απέδιδε στη μανία του για τις ιστορίες Ινδιάνων του Καρλ Μάι, καθώς και σε μια τάση για χασομέρι κατά τη διάρκεια του καθημερινού του ταξιδιού από και προς το Λέοντινγκ.

Ελάχιστη αμφιβολία μπορεί να υπάρξει σχετικά με την έντονα αρνητική συμπεριφορά του Χίτλερ απέναντι στο σχολείο και στους δασκάλους του (με μία εξαίρεση). Άφησε το σχολείο «με ένα βαθύ μίσος απέναντι σ' αυτό», και αργότερα ειρωνευόταν και περιγελούσε την εποχή του σχολείου του και τους δασκάλους του. Μόνον ο δάσκαλός του της Ιστορίας, ο δρ Λέοναρντ Πετς, εξαιρείται και επαινείται στο *Ο Αγών μου*, διότι υποδαύλιζε το ενδιαφέρον του Χίτλερ με τις ζωντανές αφηγήσεις του και τις ηρωικές ιστορίες από το παρελθόν της Γερμανίας, εμπνέοντάς του έντονα αισθήματα υπέρ του γερμανικού έθνους και εναντίον των Αψβούργων (τα οποία ούτως ή άλλως επικρατούσαν ευρύτατα στο σχολείο του, όσο και στο Λιντς γενικότερα).

Τα προβλήματα προσαρμογής που αντιμετώπισε ο Αδόλφος στο *Realschule* στο Λιντς αυξήθηκαν με την επιδείνωση των σχέσεών του με τον πατέρα του και με τη μόνιμη πληγή των φιλονικιών για τη μελλοντική του καριέρα. Για τον Αλόις τα πλεονεκτήματα της καριέρας ενός κρατικού υπαλλήλου ήταν αναμφισβήτητα. Αλλά όλες οι απόπειρές του να πείσει τον γιο του συναντούσαν άκαμπτη άρνηση. «Μ' έπιανε βαρεμάρα και μου ανακατευόταν το στομάχι στη σκέψη ότι θα καθόμουν πίσω από ένα γραφείο, αποστερούμενος την ελευθερία μου, παύοντας να είμαι κύριος του χρόνου μου» έγραψε ο Αδόλφος στο *Ο Αγών μου*.

Όσο περισσότερο ο Αδόλφος αντιστεκόταν σ' αυτή την ιδέα, τόσο περισσότερο αυταρχικός και πιεστικός γινόταν ο πατέρας του. Ήταν ξεροκέφαλοι και οι δύο. Όποτε ρωτούσαν τον Αδόλφο πώς οραματιζόταν το μέλλον του, ο ίδιος ισχυρίζεται ότι απαντούσε πως ήθελε να γίνει καλλιτέχνης – ένα όραμα που για τον αυστηρό αυστριακό κρατικό υπάλληλο, τον Αλόις, ήταν αδιανόητο. «Καλλιτέχνης, όχι, ποτέ όσο ζω» διηγείται ο Χίτλερ ότι έλεγε. Κατά πόσον ο νεαρός Αδόλφος διατείνεται στην ηλικία τάχα των δώδεκα χρόνων πως ήταν τόσο σίγουρος ότι ήθελε να γίνει καλλιτέχνης μπορεί να αμφισβητηθεί. Αλλά το ότι υπήρχε μια σύγκρουση με τον πατέρα του που πήγαζε από την άρνησή του να ακολουθήσει μια καριέρα στην κρατική υπηρεσία, το ότι ο πατέρας του έβρισκε λανθασμένη τη νωθρή και άσκοπη υπαρχή του και το ότι η ζωγραφική αποτελούσε το κύριο ενδιαφέρον του φαίνεται σίγουρο. Ο Αλόις δούλεψε για να ανέλθει με επιμέλεια, με εργατικότητα και προσπάθεια, ξεκινώντας από τις ταπεινές του καταβολές, να κατακτήσει μια θέση αξιοπρεπή και αξιοσέβαστη στην κρατική υπηρεσία. Έβλεπε τον γιο του, που εκκινούσε από ένα καλύτερο υπόβαθρο, να μην κάνει τίποτε παραπάνω απ' το να

περνάει τον καιρό του ζωγραφίζοντας και ονειροπολώντας, να μην τα καταφέρνει στο σχολείο, να μην έχει ένα όραμα καριέρας μπροστά του και να κλοτσάει μια καριέρα που σήμαινε τα πάντα για τον ίδιο. Η διαφωνία έφτασε να αντιπροσωπεύει κάτι παραπάνω από μιαν απόρριψη καριέρας κρατικού υπαλλήλου. Ήταν μια απόρριψη για όλα όσα ο πατέρας του υπερασπίστηκε, και γι' αυτό μια απόρριψη του ίδιου του πατέρα του.

Η εφηβεία του Αδόλφου, όπως σχολιάζει στο *Ο Αγών μου*, ήταν «πολύ επώδυνη». Με τη μετάβαση στο σχολείο στο Λιντς και με την έναρξη μιας υπόκωφης σύγκρουσης με τον πατέρα του, άρχισε μια σημαντική φάση της διαμόρφωσης του χαρακτήρα του. Το χαρούμενο παιχνιδιάρικο αγόρι του δημοτικού σχολείου είχε εξελιχθεί σε έναν τεμπέλη, ανυπότακτο, σκυθρωπό, μνησίκαχο, ξεροκέφαλο και χωρίς στόχους έφηβο.

Όταν ο πατέρας του, στις 3 Ιανουαρίου 1903, κατέρρευσε και πέθανε πίνοντας το συνηθισμένο πρωινό του ποτήρι κρασί στο πανδοχείο *Βίζινγκερ*, τελείωσε και η σύγκρουση απόψεων πάνω στο μέλλον του Αδόλφου. Ο Αλβίς άφησε την οικογένειά του σε οικονομική άνεση. Και όποιες και αν ήταν οι συναισθηματικές προσαρμογές που χρειαζόταν να κάνει η χήρα, η Κλάρα, είναι απίθανο ο Αδόλφος, τώρα ο μόνος «άνδρας στο σπίτι», να θρήνησε για τον πατέρα του. Με τον θάνατο του πατέρα του, ένα μεγάλο κομμάτι της γονικής πίεσης εξαφανίστηκε. Η μητέρα του έκανε ό,τι μπορούσε για να τον πείσει να ανταποκριθεί στις προσδοκίες του πατέρα του. Αλλά απέφευγε τη σύγκρουση και, παρά τη μεγάλη της έγνοια για το μέλλον του Αδόλφου, δεν αντιστάθηκε διόλου στα καπρίτσια του. Όπως και να έχει, η εξακολουθητική ελλιπής απόδοσή του στο σχολείο απομάκρυνε κάθε ρεαλιστική προσδοκία για μια προετοιμασία που θα είχε στόχο την καριέρα στην κρατική υπηρεσία.

Οι σχολικές του επιδόσεις τα επόμενα δύο χρόνια παρέμειναν ασήμαντες. Χρησιμοποίησε την αρρώστια –προσποιητή ή πιθανόν αληθινή, αλλά πάντως μεγαλοποιημένη– για να πείσει τη μητέρα του ότι δεν ήταν σε θέση να συνεχίσει το σχολείο, και το φθινόπωρο του 1905, στην ηλικία των δεκαέξι χρόνων, άφησε με χαρά το σχολείο για πάντα χωρίς να έχει μια καθαρή εικόνα και κανένα δρόμο χαραγμένο για το μέλλον του.

Το διάστημα που μεσολάβησε από τότε που άφησε το σχολείο, το φθινόπωρο του 1905, ως τον θάνατο της μητέρας του στο τέλος του 1907 παραλείπεται σχεδόν ολόκληρο στο *Ο Αγών μου*. Σ' αυτά τα δύο χρόνια, ο Αδόλφος έζησε μια ζωή παρασιτικής τεμπελιάς – παίρνοντας χρήματα, και ό,τι άλλο ήθελε, από μια χαζομαμά που τον φρόντιζε και τον χαϊδολογούσε, και διαθέτοντας δικό του δωμάτιο στο άνετο διαμέρισμα της Χουμπολτστράσε στο Λιντς, όπου είχε μετακομίσει η οικογένεια τον Ιούνιο του 1905. Η μητέρα του, η θεία του Γιοχάνα και η μικρή του αδελφή Πάουλα ήταν εκεί, για να ικανοποιήσουν τις επιθυμίες του, να πλύνουν, να καθαρίσουν και να μαγειρέψουν γι' αυτόν. Η μητέρα του μέχρι που του αγόρασε

κι ένα πιάνο με ουρά, στο οποίο έκανε μαθήματα για τέσσερις μήνες μεταξύ Οκτωβρίου 1906 και Ιανουαρίου 1907. Περνούσε τον καιρό του κάθε μέρα σχεδιάζοντας, ζωγραφίζοντας, διαβάζοντας ή γράφοντας «ποίηση»· τα απογεύματα θα πήγαινε στο θέατρο ή στην όπερα, και όλο τον καιρό ονειροπολούσε και φαντασιωνόταν το μέλλον του ως μεγάλου καλλιτέχνη. Πήγαινε αργά για ύπνο κάθε βράδυ και κοιμόταν μέχρι αργά το πρωί. Δεν είχε κανένα καθαρό στόχο μπροστά του. Ο νωθρός τρόπος ζωής, το μεγαλειώδες των φαντασιώσεων, η έλλειψη πειθαρχίας για συστηματική εργασία –όλα τα γνωρίσματα του κατοπινού Χίτλερ– φαίνονται σ' αυτά τα δύο χρόνια στο Λιντς. Δεν είναι να απορεί κανείς όταν ο Χίτλερ περιγράφει αυτή την περίοδο ως τις «πιο ευτυχισμένες μέρες, που έμοιαζαν για μένα σχεδόν σαν ένα όμορφο όνειρο».

Μια περιγραφή για την ανέμελη ζωή του Αδόλφου στο Λιντς, μεταξύ του 1905 και 1907, μας προσφέρεται από τον μόνο φίλο που είχε εκείνο τον καιρό, τον Άουγκουστ Κούμπιτσεκ, γιο ενός ταπετσιέρη στο Λιντς, που είχε κι αυτός το όνειρο να γίνει μεγάλος μουσικός. Οι αναμνήσεις του Κούμπιτσεκ μετά τον πόλεμο πρέπει να αντιμετωπίζονται με προσοχή τόσο ως προς τις λεπτομέρειες των γεγονότων όσο και ως προς την ερμηνεία τους. Είναι μια εκτενής και εξωραϊσμένη εκδοχή των αναμνήσεων που του είχε αναθέσει να συλλέξει και να γράψει το Ναζιστικό Κόμμα. Έστω και αναδρομικά, ο θαυμασμός που ο Κούμπιτσεκ εξακολουθούσε να τρέφει για τον παλιό του φίλο επηρέαζε την κρίση του. Αλλά εκτός αυτού, ο Κούμπιτσεκ είχε επινοήσει πέρα για πέρα πολλές απ' αυτές τις αναμνήσεις, είχε κάνει κάποια περάσματα μέσα στις προσωπικές αφηγήσεις του Χίτλερ στο *Ο Αγών μου* και είχε υιοθετήσει τη μέθοδο της λογοκλοπής για να ενισχύσει τη δική του περιορισμένη μνήμη. Εντούτοις, παρ' όλες τις αδυναμίες τους, οι αναμνήσεις του φαίνεται να αποτελούν περισσότερο αξιόπιστη πηγή για τη νεαρή ηλικία του Χίτλερ, απ' όσο πιστεύαμε κάποτε, ιδιαίτερα όταν αυτές αγγίζουν εμπειρίες συγγενείς με τα ενδιαφέροντα του Κούμπιτσεκ για τη μουσική και το θέατρο. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι, παρ' όλες τις ελλείψεις τους, εμπεριέχουν σημαντικές σκέψεις πάνω στην προσωπικότητα του νεαρού Χίτλερ, επισημαίνοντας γνωρίσματα σε εμβρυακή κατάσταση που επρόκειτο να παίξουν σημαντικό ρόλο στα επόμενα χρόνια.

Ο Άουγκουστ Κούμπιτσεκ –«Γκουστλ»– ήταν κάπου εννέα μήνες μεγαλύτερος από τον Αδόλφο. Συναντήθηκαν τυχαία το φθινόπωρο του 1905 (και όχι του 1904, όπως ισχυρίζεται ο Κούμπιτσεκ) στην όπερα του Λιντς. Ο Αδόλφος ήταν ήδη μερικά χρόνια φανατικός θαυμαστής του Βάγκνερ, και την αγάπη του για την όπερα, ιδιαίτερα για το έργο του «δημιουργού του Μπάιροϊτ», την είχε και ο Κούμπιτσεκ. Ο Γκουστλ εντυπωσιαζόταν εύκολα. Ο Αδόλφος έψαχνε να βρει και να εντυπωσιάσει κάποιον. Ο Γκουστλ ήταν υποχωρητικός, με αδύνατη θέληση, υποτελής. Ο Αδόλφος ήταν υπεροπτικός, αποφασιστικός, κυριαρχικός. Ο Γκουστλ είχε έντονα αισθήματα για ελάχιστα πράγματα ή για τίποτα, ο Αδόλφος είχε έντονα αισθήμα-

τα για οτιδήποτε. «Ένωθε την ανάγκη να μιλάει» θυμάται ο Κούμπιτσεκ «και χρειαζόταν κάποιον για να τον ακούει». Από τη μεριά του, ο Γκουστλ, καταγόμενος από οικογένεια τεχνιτών και έχοντας φοιτήσει σε σχολείο κατώτερο από εκείνο του νεαρού Χίτλερ, αισθανόταν και κοινωνικά και μορφωτικά κατώτερος, και ήταν γεμάτος θαυμασμό για τον Αδόλφο και τη δύναμη που είχε να εκφράζεται. Όταν αγόρευε ο Αδόλφος είτε για τις υπάρχουσες ελλείψεις σε κρατικούς υπαλλήλους και δασκάλους είτε για τους τοπικούς φόρους, για τις κοινωνικές φιλανθρωπικές λοταρίες, για τις παραστάσεις όπερας ή για τα δημόσια κτίρια του Λιντς, ο Γκουστλ τον άκουγε συνεπαρμένος όσο ποτέ άλλοτε. Αυτό που έβρισκε γοητευτικό δεν ήταν μόνον αυτό που είχε να πει ο φίλος του, αλλά κι ο τρόπος που το έλεγε. Ο Γκουστλ, που θεωρούσε τον εαυτό του έναν ήσυχο, ονειροπόλο νεαρό είχε βρει την ιδανική αντίθεσή του στον πεισματάρη, γεμάτο αυτοπεποίθηση Χίτλερ «που τα ήξερε όλα». Ήταν ένας τέλειος συνεταιρισμός.

Τα απογεύματα έβγαιναν έξω, ντυμένοι με τα καλά τους, για να πάνε στο θέατρο ή στην όπερα. Ο νεαρός Χίτλερ, χλωμός και ξερακιανός, επιδεικνύοντας με καμάρι το ξεκίνημα ενός αραιού μουστακιού, εξαιρετικά κομψευόμενος μέσα στο μαύρο του παλτό και στο σκούρο του καπέλο, ολοκλήρωνε την εικόνα του κρατώντας ένα μαύρο μπαστούνι με λαβή από ελεφαντόδοντο. Μετά την παράσταση ο Αδόλφος, πάντοτε, θα αγόρευε επί μακρόν, είτε παθιασμένα επικριτικός για την παράσταση είτε διαχυτικά εκστασιασμένος. Και παρόλο που ο Κούμπιτσεκ ήταν μουσικά πιο προικισμένος και με περισσότερες γνώσεις από τον Χίτλερ, παρέμενε ένας παθητικός και υποχωρητικός σύντροφος στη διάρκεια αυτών των «συζητήσεων».

Το πάθος του Χίτλερ για τον Βάγκνερ δεν είχε όρια. Μια παράσταση μπορούσε να τον συγκινήσει σχεδόν όσο μια θρησκευτική εμπειρία, βυθίζοντάς τον σε βαθιές και μυστικιστικές φαντασιώσεις. Ο Βάγκνερ αποτελούσε γι' αυτόν την υπέρτατη καλλιτεχνική ιδιοφυΐα, το πρότυπο για μίμηση. Η γεμάτη δύναμη όπερα του Βάγκνερ τον μετέφερε μακριά, ανακαλώντας ένα ηρωικό, μακρινό και ανυπέρβλητο μυστικιστικό γερμανικό παρελθόν. Ο *Λόεγγκριν*, το έπος του μυστηριώδη ιππότη του ιερού δισκοπότηρου, επιτομή του τευτονικού ήρωα, που τον έστειλε ο πατέρας του ο Πάρσιφαλ από το κάστρο του Μονσαλβάτ για να σώσει την άδικα καταδικασμένη αγνή παρθένα, την Έλσα, και τελικά να προδοθεί απ' αυτήν, υπήρξε η πρώτη όπερα του Βάγκνερ που είδε, και παρέμεινε η αγαπημένη του.

Περισσότερο και από τη μουσική, το θέμα που τους απασχολούσε όταν βρίσκονταν μαζί ο Αδόλφος και ο Γκουστλ ήταν η υψηλή τέχνη και η αρχιτεκτονική. Για να είμαστε πιο ακριβείς, το θέμα της συζήτησης ήταν ο Αδόλφος ως μελλοντικός ιδιοφυής μεγάλος καλλιτέχνης. Ο νεαρός Χίτλερ, που είχε εξελιχθεί σε δανδή, περιφρονούσε την ιδέα να δουλεύει κανείς για να κερδίζει το καθημερινό του ψωμί. Γοήτευε τον εντυπωσιασμένο Κούμπιτσεκ με τα οράματά του, όπου πρωταγωνιστούσε ο ίδιος ως μεγάλος καλλιτέχνης και ο Κούμπιτσεκ ως ένας από τους

πρώτους μουσικούς. Όσο ο Κούμπιτσεκ μοχθούσε στη δουλειά του πατέρα του, ο Αδόλφος περνούσε τον καιρό του σχεδιάζοντας και ονειροπολώντας. Μετά θα συναντούσε τον Γκουστλ, όταν θα τελείωνε τη δουλειά, και όσο οι δύο φίλοι θα τριγύριζαν στο Λιντς τα απογεύματα, θα του έβγαζε λόγο σχετικά με την ανάγκη να γκρεμίσουν, να ξανασχεδιάσουν και να αντικαταστήσουν τα κεντρικά κρατικά κτίρια, δείχνοντας στον φίλο του αμέτρητα σχέδια από το ανοικοδομητικό του πρόγραμμα.

Ο προσποιητός αυτός κόσμος περιείχε ακόμα τον τρελό έρωτα του Αδόλφου για ένα κορίτσι, που το ίδιο δεν ήξερε καν την ύπαρξή του. Η Στέφανι, μια κομψή νεαρή κοπέλα του Λιντς, που την είχε δει να κάνει περίπατο στην πόλη μαζί με τη μητέρα της και περιστασιακά να τη χαιρετάει κάποιος θαυμαστής της ανάμεσα στους νεαρούς αξιωματικούς, ήταν για τον Χίτλερ ένα ιδεώδες για να το θαυμάζει από απόσταση, χωρίς να το πλησιάζει, μια φανταστική μορφή που θα περιέμενε τον μεγάλο καλλιτέχνη μέχρι να φτάσει η κατάλληλη στιγμή για τον γάμο τους, και μετά θα ζούσαν σε μια θεσπέσια βίλα που θα είχε σχεδιάσει αυτός για κείνη.

Άλλη μια γρήγορη ματιά στον κόσμο της φαντασίας πρόσφεραν τα σχέδια του Αδόλφου για το μέλλον, όταν γύρω στο 1906 οι δύο φίλοι αγόρασαν μαζί ένα λαχείο. Ο Αδόλφος ήταν τόσο σίγουρος ότι θα κέρδιζαν τον πρώτο αριθμό ώστε σχεδίασε ένα περίτεχνο όραμα της μελλοντικής τους διαβίωσης. Οι δύο νεαροί άνδρες θα ζούσαν μια ζωή καλλιτεχνών, με τη φροντίδα μιας κυρίας μέσης ηλικίας που θα μπορούσε να ανταποκριθεί στις καλλιτεχνικές τους απαιτήσεις –ούτε η Στέφανι ούτε οποιαδήποτε άλλη γυναίκα της ηλικίας τους εμφανίζεται στο όραμα–, θα πήγαιναν στο Μπάιροϊτ και στη Βιέννη, και θα έκαναν διάφορες επισκέψεις σε τόπους με πολιτιστικό ενδιαφέρον. Ήταν τόσο σίγουρος ο Αδόλφος ότι θα κέρδιζαν, ώστε η οργή του δεν είχε όρια, όταν στην κρατική λοταρία δεν βγήκε τίποτα από το δικό τους μικρό ποντάρισμα.

Την άνοιξη του 1906, ο Αδόλφος έπεισε τη μητέρα του να του δώσει λεφτά για ένα πρώτο ταξίδι στη Βιέννη, όπου υποτίθεται ότι θα μελετούσε την πινακοθήκη στο Αυτοκρατορικό Μουσείο, κατά πάσα πιθανότητα για να εκπληρώσει τη μεγάλη του φιλοδοξία να επισκεφτεί τα καλλιτεχνικά αξιοθέατα της αυτοκρατορικής πρωτεύουσας. Για δύο βδομάδες, ίσως και περισσότερο, τριγυρνούσε στη Βιέννη σαν τουρίστας επισκεπτόμενος όλα τα θεάματα της πόλης. Με ποιον έμενε είναι άγνωστο. Οι τέσσερις κάρτες που έστειλε στον φίλο του Γκουστλ και τα σχόλιά του στο *Ο Αγών μου* δείχνουν πόσο γοητευμένος ήταν από το μεγαλείο των κτιρίων και την ομορφιά της Ρινγκστράσε. Κατά τα άλλα, φαίνεται ότι περνούσε τον καιρό του βλέποντας θέατρο και περιφέροντας τον θαυμασμό του στην Αυτοκρατορική Όπερα, όπου οι παρουσιάσεις του *Τριστάνου* και του *Ιπτάμενου Ολλανδού* του Βάγκνερ που ανέβαζε ο Μάλερ επισκίαζαν τις αντίστοιχες του επαρχιακού Λιντς. Τίποτα δεν άλλαξε με την επιστροφή του στο σπίτι. Αλλά η σύντομη διαμονή στη Βιέννη

ενίσχυσε την ιδέα, που πιθανόν ήδη υπήρχε στο μυαλό του, να κάνει καριέρα ως καλλιτέχνης στην Ακαδημία Καλών Τεχνών της Βιέννης.

Με τον ερχομό του καλοκαιριού του 1907, η ιδέα αυτή παίρνει πιο συγκεκριμένη μορφή. Ο Αδόλφος είναι τώρα δεκαοχτώ χρονών αλλά ακόμη δεν έχει κερδίσει μόνος του ούτε ένα μεροκάματο, συνεχίζοντας τη ζωή του κηφήνα χωρίς προοπτικές καριέρας. Παρ' όλες τις συμβουλές των συγγενών ότι ήταν πια καιρός να βρει μια δουλειά, έπεισε τη μητέρα του να τον αφήσει να επιστρέψει στη Βιέννη, τη φορά αυτή με την πρόθεση να μπει στην Ακαδημία. Όποιες και αν ήταν οι επιφυλάξεις της, η προοπτική συστηματικής μελέτης στην Ακαδημία της Βιέννης πρέπει να της φάνηκε μια βελτίωση σε σχέση με τη χωρίς σκοπό ζωή του στο Λιντς. Και δεν ήταν ανάγκη να ανησυχεί για το πώς θα ζούσε ο γιος της. Η αγαπημένη θεία του Αδόλφου – η θεία Γιοχάνα – είχε προσφέρει το ποσό των 924 κορονών για να χρηματοδοτήσει τις καλλιτεχνικές σπουδές του ανιψιού της. Αυτό ήταν για κείνον κάτι ανάλογο με τον ετήσιο μισθό ενός νεαρού δικηγόρου ή δασκάλου.

Εκείνη την περίοδο, η μητέρα του ήταν σοβαρά άρρωστη με καρκίνο στο στήθος. Είχε ήδη χειρουργηθεί τον Ιανουάριο, και την άνοιξη και τις αρχές του καλοκαιριού δεχόταν συχνά τις φροντίδες του εβραίου οικογενειακού γιατρού, του δρ Μπλοχ. Η κυρία Κλάρα – τώρα στο καινούργιο σπίτι της οικογένειας στο Ούρφαρ του Λιντς – θα πρέπει να ανησυχούσε πολύ όχι μόνο για τις αυξανόμενες ιατρικές δαπάνες, αλλά και για την ενδεκάχρονη κόρη της Πάουλα, που ήταν ακόμη στο σπίτι και τη φρόντιζε η θεία Γιοχάνα, καθώς επίσης και για τον αγαπημένο της γιο Αδόλφο, που δεν είχε ακόμη ένα ξεκάθαρο μέλλον. Ο Αδόλφος, όπως περιγράφεται από τον δρ Μπλοχ, ένα ψηλό, γλωμό αγόρι, με ασθενική εμφάνιση που «ζούσε κλεισμένο στον εαυτό του», ανησυχούσε σίγουρα για τη μητέρα του. Αυτός τακτοποίησε τον λογαριασμό των 100 κορονών για την εικοσήμερη παραμονή της στο νοσοκομείο στις αρχές του χρόνου. Έκλαψε όταν ο δρ Μπλοχ χρειάστηκε να πει σ' αυτόν και στην αδελφή του τα κακά νέα ότι η μητέρα τους είχε ελάχιστες πιθανότητες να επιζήσει. Τη φρόντιζε κατά τη διάρκεια της αρρώστιας της και αγωνιούσε για τους έντονους πόνους που υπέφερε. Έπρεπε, φαίνεται, να πάρει την ευθύνη για όλες τις αποφάσεις που αφορούσαν τη φροντίδα της. Παρόλο που χειροτέρευε η κατάσταση της μητέρας του, ο Αδόλφος δεν εγκατέλειψε τα σχέδια που είχε να πάει στη Βιέννη. Έφυγε για την πρωτεύουσα στις αρχές του Σεπτεμβρίου του 1907, εγκαίρως ώστε να πάρει μέρος στον διαγωνισμό για την εισαγωγή στην Ακαδημία Καλών Τεχνών.

Η συμμετοχή στις εξετάσεις κρινόταν από ένα εισαγωγικό τεστ με βάση τις εργασίες που παρουσίαζαν οι υποψήφιοι. Ο Αδόλφος, όπως έγραψε ο ίδιος αργότερα, έφυγε από το σπίτι «εξοπλισμένος με μια χοντρή στοίβα από σχέδια». Ήταν ένας από τους 113 υποψηφίους και του επιτράπηκε να λάβει μέρος στο διαγώνισμα. Τριάντα τρεις υποψήφιοι αποκλείστηκαν μετά από αυτό το αρχικό τεστ. Στις αρχές Οκτωβρίου έλαβε μέρος στους δύο σκληρούς τριώρους διαγωνισμούς όπου οι

υποψήφιοι έπρεπε να σχεδιάσουν συγκεκριμένα θέματα. Μόνο εικοσιοκτώ υποψήφιοι πέτυχαν. Ο Χίτλερ δεν βρισκόταν ανάμεσα σ' αυτούς. Η ετυμολογία των καθηγητών ήταν: «Μη ικανοποιητικό σχέδιο. Ελάχιστες καλές στιγμές».

Προφανώς δεν πέρασε ποτέ από το μυαλό τού υπερβολικά σίγουρου για τον εαυτό του Αδόλφου ότι θα μπορούσε να αποτύχει στις εισαγωγικές εξετάσεις στην Ακαδημία. Ήταν, όπως γράφει στο *Ο Αγών μου*, «πεπεισμένος ότι θα ήταν πανεύκολο να περάσει στον διαγωνισμό... Ήμουν τόσο πεπεισμένος ότι θα πετύχαινα ώστε, όταν έφτασε η ώρα της απόρριψης, με χτύπησε σαν κεραυνός εν αιθρία». Ζήτησε μιαν εξήγηση και του είπαν από την πρυτανεία της Ακαδημίας ότι ήταν χωρίς αμφιβολία ακατάλληλος για τη σχολή ζωγραφικής, αλλά ότι ήταν φανερό πως είχε ταλέντο για την αρχιτεκτονική. Ο Χίτλερ αποκεί βρισκόμενος, όπως λέει, «για πρώτη φορά στη νεανική μου ζωή σε διαφωνία με τον εαυτό μου». Αφού το σκέφτηκε μερικές μέρες, κατέληξε στο συμπέρασμα, όπως έγραψε, ότι η κρίση της πρυτανείας ήταν σωστή και «ότι θα έπρεπε κάποια μέρα να γίνω αρχιτέκτονας» – αλλά δεν έκανε κάτι, ούτε τότε ούτε αργότερα, για να βελτιώσει τις ελλείψεις εκείνες που αποτελούσαν το κυριότερο εμπόδιο για να σπουδάσει ώστε να σταδιοδρομήσει στην αρχιτεκτονική. Στην πραγματικότητα, ο Αδόλφος πιθανώς δεν τα παράτησε τόσο γρήγορα όσο ο ίδιος ισχυρίζεται, και το γεγονός ότι τον επόμενο χρόνο έκανε πάλι αίτηση για την εισαγωγή του στη σχολή ζωγραφικής κάνει κάπως αμφίβολη την εκδοχή του ότι τάχα αναγνώρισε αιφνίδια πως το μέλλον του ήταν να γίνει αρχιτέκτονας. Εν πάση περιπτώσει, η απόρριψη της Ακαδημίας ήταν ένα τόσο δυνατό χτύπημα για την περηφάνια του ώστε την κράτησε μυστική. Απέφυγε να την αναφέρει στον φίλο του Γκουστλ ή στη μητέρα του.

Στο μεταξύ, η Κλάρα Χίτλερ ψυχορραγούσε. Η ξαφνική επιδείνωση της κατάστασής της έφερε τον Αδόλφο πίσω από τη Βιέννη για να μάθει από τον δρ Μπλοχ, προς το τέλος του Οκτωβρίου, ότι η μητέρα του δεν είχε καμιάν ελπίδα. Βαθιά ταραγμένος από τα νέα, ο Αδόλφος έδειξε μεγάλη αφοσίωση. Τόσο η αδελφή του, η Πάουλα, όσο και ο δρ Μπλοχ μίλησαν αργότερα για την αφοσιωμένη και «ακούραστη» φροντίδα του προς την ετοιμοθάνατη μητέρα του. Όμως παρ' όλη τη συνεχή ιατρική φροντίδα του δρ Μπλοχ, η υγεία της Κλάρα επιδεινώθηκε γρήγορα κατά το φθινόπωρο. Στις 21 Δεκεμβρίου του 1907, σε ηλικία σαράντα επτά ετών, πέθανε ήσυχα. Όπως θυμάται ο δρ Μπλοχ, μολονότι είχε βρεθεί μπροστά σε πολλές σκληρές θανάτου, «ποτέ δεν είχε δει κάποιον να τον έχει συντρίψει η θλίψη όσο τον Αδόλφο Χίτλερ». Ο Χίτλερ έγραψε στο *Ο Αγών μου*: «Ο θάνατος της μητέρας ήταν ένα τρομερό χτύπημα, ιδιαίτερα για μένα». Με τον θάνατό της αισθάνθηκε μόνος και στερημένος. Είχε χάσει το μοναδικό άτομο για το οποίο είχε νιώσει ποτέ τέτοια αισθήματα στοργής και ζεστασιάς.

«Η φτώχεια και η σκληρή πραγματικότητα» ισχυρίστηκε αργότερα ο Χίτλερ «με υποχρέωναν τώρα να πάρω μια γρήγορη απόφαση. Αυτά τα λίγα που είχε

αφήσει ο πατέρας μου είχαν σχεδόν εξαντληθεί εξαιτίας της σοβαρής αρρώστιας της μητέρας μου· η σύνταξη λόγω ορφάνιας που έπαιρνα δεν ήταν αρκετή ούτε καν για να ζήσω, κι έτσι αντιμετώπιζα το πρόβλημα να βρω κάποιον τρόπο να τα βγάλω πέρα». Όταν μετά τον θάνατο της μητέρας του γύρισε στη Βιέννη για τρίτη φορά, συνεχίζει την αφήγησή του, για να μείνει πλέον μερικά χρόνια, ξαναγεννήθηκε μέσα του η παλιά του αψηφισιά και η παλιά του αποφασιστικότητα, και ο στόχος του τώρα γίνεται ξεκάθαρος: «Ήθελα να γίνω αρχιτέκτονας και δεν υπήρχε κανένα εμπόδιο που να με κάνει να τα παρατήσω, αλλά μόνο να το ξεπεράσω». Ισχυριζόταν ότι είχε βάλει στόχο να ξεπεράσει τα εμπόδια, μιμούμενος το παράδειγμα της ανόδου του πατέρα του, ο οποίος είχε καταφέρει με τις δικές του προσπάθειες να ξεφύγει από τη φτώχεια και να φτάσει στη θέση ενός κυβερνητικού αξιωματούχου.

Στην πραγματικότητα, η συνετή διαχείριση της μητέρας του –μαζί με τα καθόλου ασήμαντα ποσά που έπαιρνε από την αδελφή της Γιοχάνα– είχε αφήσει αρκετά χρήματα για να πληρωθούν οι σημαντικές ιατρικές δαπάνες, καθώς και μια σχετικά δαπανηρή κηδεία. Εξάλλου ο Αδόλφος δεν είχε μείνει χωρίς δεκάρα. Δεν υπήρχε καμιά ανάγκη ν' αρχίσει αμέσως να βγάζει το ψωμί του. Σίγουρα, η μηνιαία σύνταξη των 25 κορονών που έπαιρναν αυτός και η νεότερη αδελφή του Πάουλα –που τώρα τη μεγάλωναν η ετεροθαλής αδελφή τους Άνγκελα και ο άντρας της Λέο Ράουμπαλ– δεν έφτανε για να τον συντηρήσει μέσα σε μια πληθωριστική Αυστρία. Και πέρα από τους τόκους, ο Αδόλφος και η Πάουλα δεν μπορούσαν να αγγίξουν την πατρική κληρονομιά μέχρι να γίνουν είκοσι τεσσάρων χρόνων. Αλλά αυτά που είχε αφήσει η μητέρα του –ίσως κάπου 2.000 κορόνες μιας και τα έξοδα της κηδείας είχαν πληρωθεί– μοιράστηκαν ανάμεσα στα δύο ορφανά. Το μερίδιο του Αδόλφου μαζί με τη σύνταξη που έπαιρνε ήταν αρκετά για να ζήσει στη Βιέννη έναν χρόνο χωρίς να εργάζεται. Και επιπλέον, του έμεναν ακόμη χρήματα από τη γενναιόδωρη προσφορά της θείας του. Βέβαια, δεν είχε την οικονομική ασφάλεια που μερικές φορές του αποδίδεται. Όμως, σε γενικές γραμμές, η οικονομική του κατάσταση εκείνη την εποχή ήταν καλύτερη από την οικονομική κατάσταση των περισσότερων φοιτητών που σπούδαζαν πράγματι στη Βιέννη.

Ας προσθέσουμε ότι ο Αδόλφος δεν βιαζόταν να φύγει από το Λιντς τόσο πολύ όσο αφήνει να διαφανεί στο *Ο Αγών μου*. Μολονότι η αδελφή του σχεδόν σαράντα χρόνια αργότερα έλεγε ότι μετακόμισε στη Βιέννη λίγες μόνο μέρες μετά τον θάνατο της μητέρας τους, ο Αδόλφος, όπως αναφέρεται, παρέμεινε ακόμη στο Ούρφαρ στα μέσα Ιανουαρίου και στα μέσα Φεβρουαρίου του 1908. Αν και είναι μάλλον απίθανο, εκτός και αν έκανε σύντομα ταξίδια στη Βιέννη μέσα σε εκείνες τις ημερομηνίες, φαίνεται ότι έμενε στο Ούρφαρ τουλάχιστον επτά βδομάδες μετά τον θάνατο της μητέρας του. Το βιβλίο εξόδων της οικογένειας δείχνει ότι η αναχώρησή του από το Λιντς δεν έγινε πριν από τον Μάιο.

Όταν, πράγματι, γύρισε στη Βιέννη, τον Φεβρουάριο του 1908, δεν επεδίωξε πάση

δυνάμει να κάνει τις απαραίτητες ενέργειες για να γίνει αρχιτέκτονας, αλλά γλίστρησε και πάλι στη νωθρότητα, στην τεμπελιά, στις απολαύσεις, στη ζωή που έκανε πριν από τον θάνατο της μητέρας του. Επηρέαζε ακόμα και τους γονείς του Κούμπιτσεκ μέχρι που τους κατάφερε να συμφωνήσουν (απρόθυμα) να επιτρέψουν στον Άουγκουστ να αφήσει τη δουλειά του στην οικογενειακή επιχείρηση και να πάει μαζί του στη Βιέννη για να σπουδάσει μουσική.

Η αποτυχία του να μπει στην Ακαδημία και ο θάνατος της μητέρας του, δύο γεγονότα που συνέβησαν μέσα σε λιγότερο από τέσσερις μήνες στα τέλη του 1907, υπήρξαν για τον νεαρό Χίτλερ ένα διπλό χτύπημα. Είχε απότομα αποκοπεί από το όνειρό του για μια άκοπη πορεία προς τη φήμη ενός μεγάλου καλλιτέχνη και το μοναδικό άτομο από το οποίο εξαρτιόταν συναισθηματικά είχε χαθεί σχεδόν την ίδια εποχή. Η καλλιτεχνική του φαντασίωση παρέμενε. Κάθε εναλλακτική λύση –όπως να πιάσει μια σταθερή δουλειά στο Λιντς– ήταν μια σκέψη που απεχθανόταν απολύτως. Μια γειτόνισσά του στο Ούρφαρ, η χήρα του διευθυντή των ταχυδρομείων, θυμάται αργότερα: «Όταν ο διευθυντής του ταχυδρομείου τον ρώτησε μια μέρα τι ήθελε να κάνει στη ζωή του και αν ήθελε να προσληφθεί στο ταχυδρομείο, αυτός απάντησε ότι φιλοδοξούσε να γίνει ένας μεγάλος καλλιτέχνης. Όταν του θύμισε ότι δεν είχε τα απαραίτητα οικονομικά μέσα και τις προσωπικές διασυνδέσεις, αυτός απάντησε λακωνικά: “ο Μάκαρτ και ο Ρούμπενς πάλεψαν μόνοι τους για να ανέβουν από φτωχές οικογένειες”». Δεν ήταν διόλου ξεκάθαρο το πώς θα μπορούσε να τους μιμηθεί. Η μόνη του ελπίδα ήταν να ξαναδώσει εισαγωγικές εξετάσεις στην Ακαδημία τον επόμενο χρόνο. Θα ήξερε βέβαια ότι δεν είχε και πολλές ελπίδες. Όμως δεν έκανε τίποτε για να τις αυξήσει. Στο μεταξύ, έπρεπε να τα βολέψει στη Βιέννη.

Παρά τις δραστικές αλλαγές στις προοπτικές του και στις περιστάσεις, ο τρόπος ζωής του Αδόλφου –η περιπλάνηση μέσα σε έναν εγωιστικό κόσμο φαντασιώσεων– παρέμεινε αμετάβλητος. Όμως η μετακίνησή του από τον βολικό επαρχιωτισμό του Λιντς στο πολιτικό και κοινωνικό χωνευτήρι της Βιέννης σημάδεψε παρ’ όλα αυτά μια κρίσιμη καμπή. Οι εμπειρίες του στην αυστριακή πρωτεύουσα επρόκειτο να αφήσουν ένα ανεξίτηλο σημάδι πάνω στον νεαρό Χίτλερ και να διαμορφώσουν αποφασιστικά τις προκαταλήψεις και τις φοβίες του.

Ian Kershaw

ΧΙΤΛΕΡ

ΕΠΙΤΟΜΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ BEST SELLER
ΜΕ ΠΛΟΥΣΙΟ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Πρώτα απ' όλα η βιογραφία στοχεύει να αποτελέσει μια μελέτη της εξουσίας του Χίτλερ. Προσπάθησα να απαντήσω σε δύο ερωτήματα. Το πρώτο ήταν πώς το φαινόμενο Χίτλερ κατέστη δυνατό. Πώς μπόρεσε αυτός ο αλλόκοτος απροσάρμοστος να καταλάβει την εξουσία στη Γερμανία, ένα μοντέρνο, περίπλοκο, οικονομικά και πολιτιστικά εξελιγμένο κράτος; Το δεύτερο ήταν πώς ασκούσε την εξουσία ο Χίτλερ. Είχε αναμφισβήτητα εξαιρετικές δημαγωγικές ικανότητες σε συνδυασμό με μια ικανότητα να αναγνωρίζει με σιγουριά και να εκμεταλλεύεται αδίστακτα τις αδυναμίες του αντιπάλου του. Ωστόσο ήταν ένας άξεστος αυτοδίδακτος χωρίς καμία εμπειρία στη διακυβέρνηση. [...] Ο Χίτλερ δεν έμοιαζε με κανέναν άλλο. Ο ξεχωριστός τύπος του Χίτλερ αναμφισβήτητα επέδρασε σε κρίσιμες εξελίξεις με αναμφισβήτητο τρόπο. Αν στη θέση του ως καγκελάριου του Ράιχ βρισκόταν ο Γκέρινγκ, για παράδειγμα, δεν θα ενεργούσε με παρόμοιο τρόπο. Μπορούμε αναμφίβολα να δηλώσουμε ότι χωρίς τον Χίτλερ η Ιστορία δεν θα ήταν η ίδια.

Απόσπασμα από τον πρόλογο του συγγραφέα

Εμβληματικό... καθένας που θέλει να κατανοήσει το Τρίτο Ράιχ πρέπει να διαβάσει τον Kershaw, διότι κανείς δεν έχει αποκαλύψει σε τέτοιο βαθμό τον νοσηρό ψυχισμό του Χίτλερ.

Niall Ferguson, *Sunday Telegraph*

ISBN: 978-618-03-0652-1

9 786180 306521

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ.: 80652